

Artikel: Het ontstaan van het Nieuwe Testament

Het ontstaan van het Nieuwe Testament

Een vrouw die heel belangstellend deelnam aan een bijbelgroep, kwam op een zeker moment met de vraag: zijn er meer dan vier evangelies? Zij had gelezen over het evangelie van Thomas, van Petrus, van de Waarheid en nog andere boeken en vroeg zich af waarom horen we die nooit in de kerk?

Er zijn inderdaad een hele reeks oude geschriften die zich presenteren als evangelie of als brieven van belangrijke figuren uit de oude kerk, maar niet door de kerk als gezagvolle of heilige teksten zijn aanvaard. In de eerste eeuwen waren er verschillende gemeenschappen, verspreid over alle uithoeken van het Romeinse rijk, die Jezus van Nazaret als de Messias zagen en in hem geloofden als de redder van de wereld, en die hun eigen overleveringen koesterden. Door de beperkte communicatiemiddelen van die dagen, kwam het voor dat bepaalde gemeenschappen een vorm van christelijk geloof kenden die door andere plaatselijke kerken niet werd gedeeld en soms uitdrukkelijk werd afgewezen.

Naast de apostolische traditie van Petrus was er de heel eigen overlevering van Johannes, de geliefde leerling. Andere groeperingen beriepen zich op Jakobus, Thomas, Maria Magdalena of andere kopstukken uit het jonge christendom of op hun eigen openbaringen. Binnen die inmiddels grote diversiteit van tradities was het voor gewone gelovigen soms moeilijk te zien wat echt christelijk was en wat minder. Sommige, gnostische groepen baseerden zich op heel individuele openbaringen en buitenchristelijke bronnen. Na verloop van tijd werd het noodzakelijk dat de leiders van de christenen een lijst gingen vaststellen van alle teksten, die je als authentiek christelijke geschriften kon zien en waarin het geloof van Jezus en zijn oorspronkelijke volgelingen het best werd weergegeven.

De beslissende vierde eeuw

Geleidelijk groeide de vraag naar een lijst van de geschriften die men veilig als traditie van de christelijke geloofsgemeenschap kon aanvaarden. Er moest een maatstaf, richtsnoer (= canon) komen. Over sommige geschriften bestond er weinig twijfel, andere bleven lange tijd onderwerp van discussie. Het Boek van de Openbaring met zijn vele visioenen en schrikwekkende voorspellingen bijvoorbeeld bleef eeuwenlang omstreden. In de tweede eeuw komen er al lijsten voor waarop de ons vertrouwde 27 boeken van Nieuwe Testament staan opgesomd in de huidige volgorde als heilige boeken voor de christenen.

In de vierde eeuw blijkt deze canon van heilige boeken definitief te zijn, hoewel er geen kerkvergadering of concilie valt aan te wijzen, waarop dit is bepaald. Een uitdrukkelijke uitspraak voor katholieken komt pas op het concilie van Trente (1545-63) in antwoord op de reformatie. Deze gang van zaken leert ons ook dat men de traditie en de heilige Schrift niet tegen elkaar kan uitspelen, omdat het juist de traditie is die bepaalt wat tot de Schrift behoort. In de vierde eeuw kwam er een grote wending voor de joden en de aanhangers van Jezus. Zij werden niet langer vervolgd. Keizer Constantijn maakte een einde aan de vervolgingen van de joodse en christelijke gelovigen. Hij ging het christendom als staatsgodsdienst beschouwen, maar liet zich pas dopen op zijn sterfbed. Hij was vooral beducht voor het verlies van de eenheid in zijn rijk en hield voortdurend een keizerlijke vinger in de kerkelijke pap.

De algemeen erkende canonieke 27 boeken werden door Jezus' volgelingen aanvaard als heilige Schrift en werden het Nieuwe Testament genoemd, terwijl de boeken van de oude joodse Bijbel, de geschriften die ze deelden met de joden, voor hen het Oude Testament gingen heten. De nieuwe boeken kwamen niet in de plaats van de joodse Bijbel, maar werden gezien als een noodzakelijke aanvulling en voltooiing hiervan, gebracht door de Messias Jezus. Deze Jezus zei immers: "Denk niet dat ik gekomen ben om de Wet of de Profeten af te schaffen. Ik ben niet gekomen om af te schaffen, maar om ze tot vervulling te brengen" (Mt. 5,17), dat wil zeggen om ze een nieuwe, vollere zin te geven, nieuw uit te leggen.

Onder de geschriften van de christenen waren vier boeken, evangeliën genaamd, die vertelden over de uitzonderlijk nieuwe figuur van Jezus, de Messias. Daarnaast waren er ook gelegenheids geschriften, zoals de

brieven van Paulus en andere boeken. Deze waren niet geschreven als heilige teksten voor de komende eeuwen, maar in deze boeken werden voor de christenen een aantal vragen aangesneden 'over hun herkomst, bestemming en roeping, over goed en kwaad, over schuld en vergeving, over de omgang met elkaar, over man en vrouw, over de mens en zijn broeder, ouders en kinderen, slaaf en vrije, volksgenoot en vreemdeling, de mens en zijn bezit' (Nico ter Linden). Dit gebeurde op zo'n wijze dat iedereen dit kon herkennen als boodschap van Jezus, de Messias.

De boeken van de Bijbel zijn dus niet uit de hemel komen vallen, noch rechtstreeks gedictieerd door een engel of de heilige Geest, maar ontstonden uit dagelijkse nood, uit vragen die leefden bij mensen die zich zagen als het uitverkoren volk van God of als volgelingen van Jezus, de Messias. Deze geschriften werden na verloop van tijd wel erkend als teksten waarin God tot mensen sprak, als heilige boeken.

De Joodse Bijbel, door ons het Oude Testament genoemd, is niet in één keer geschreven, en niet door één persoon, maar in een proces van eeuwen ontstaan door het werk van diverse auteurs tussen 400 en 100 vóór Christus. Het boek dat christenen het Nieuwe Testament zijn gaan noemen en waarin hun ervaringen met Messias Jezus zijn neergelegd, is ook het werk van diverse auteurs, ontstaan in een periode van 50 jaar in de eerste eeuw na Christus. In dit boek is een verscheidenheid van geschriften samengebracht met een grote rijkdom aan stijlvormen, literaire genres en geestelijke achtergrond.

Hierin verschilt de Bijbel dus duidelijk van de Koran, het heilige boek van de moslims. Van dit boek is de profeet Mohammed de enige auteur, rechtstreeks geïnspireerd door God.

Het 'heilig' boek van de christen

Wat maakte een geschrift tot een heilig of gezaghebbend boek? Waaraan moest zo'n geschrift voldoen? De motieven of criteria waarom de 27 huidige boeken tot het Nieuwe Testament werden toegelaten en andere werden afgewezen, kan men grotendeels terugbrengen tot twee vragen, denk ik.

De eerste was: is het geschrift van apostolische herkomst? Komt het van een apostel of van iemand die dicht bij de apostelen stond?

De tweede was: is het bewuste schrijven van waarde voor heel de kerk? Het belang van het geschrevene moet dat van een plaatselijke groep overstijgen en meer dan lokale groepen aanspreken. Onze eerste voorouders in het geloof hebben het ons niet gemakkelijk gemaakt. Een veelheid van boeken, auteurs, meningen en ervaringen hebben zij ons nagelaten. Wij moeten maar zien dat we ze met elkaar rijmen. Voor ons is niet alles even heilig. Voor ons zijn wellicht enkele teksten uit de Bijbel heilig, maar lang niet alles wat in de Bijbel staat, is voor ons heilige Schrift.

Omdat er in de eerste eeuwen een stroom van 'heilige' boeken groeide, werd het voor de geloofsgemeenschap nodig een definitieve lijst op te stellen. Waar die lijst van heilige boeken werd vastgesteld, is niet bekend. Het ligt echter voor de hand dat de vaststelling plaatsvond in Rome. Hier leefde in deze eeuw duidelijk de belangrijkste kerkgemeenschap. Hier lag het centrum van het keizerrijk, hier waren de voornaamste apostelen begraven: Petrus en Paulus.

Het gezag van de heilige Schrift uitgebeeld?

Uit dezelfde tijd dat de canon van het Nieuwe Testament zijn definitieve beslag krijgt, in de vierde/vijfde eeuw, stammen een aantal opmerkelijke afbeeldingen in kerken van Rome, meest mozaïeken, die dit proces mogelijk kunnen illustreren. Algemeen bekend zijn een groot aantal afbeeldingen uit oude kerken, waarin we Jezus Christus zien, zetelend op een troon en omgeven door de twaalf apostelen, met in zijn handen een geopend boek. Deze voorstellingen hebben duidelijk tot doel Christus de leraar van de kerk te presenteren.

Daarnaast zijn er echter ook, vooral in enkele oudchristelijke kerken van Rome en Ravenna maar ook elders, voorstellingen te vinden, die hierop lijken, maar toch afwijkend zijn. In deze afbeeldingen zit Jezus niet op een troon, maar staat hij recht overeind op een heuveltje, geflankeerd door de twee apostelen Petrus en Paulus. Rondom deze figuren staan een aantal schapen in een paradijselijk weidlandschap. Jezus heeft een

boekrol in zijn handen die hij aan Petrus lijkt te geven. Enkele plekken in Rome, waar deze voorstellingen voorkomen, zijn bijvoorbeeld: de kerk van S. Prassede, van Cosmas en Damianus en het mausoleum van Constanza.

Deze voorstellingen zijn in de kunstgeschiedenis gaan heten 'Christus geeft zijn wet'. Is het te ver gezocht om in deze afbeeldingen een band te zien met de teksten van het Nieuwe Testament, die in deze tijd hun vaste plaats hadden gekregen in de kerkgemeenschap? Het lijkt me niet. Christus schenkt dan aan de kerk, vertegenwoordigd door Petrus en Paulus, zijn wet of levensleer, neergelegd in het Nieuwe Testament.

Zoals Mozes aan Israël de Thora, Gods wet, gaf, zo geeft Jezus aan zijn volgelingen zijn heilige Schrift, het Nieuwe Testament. Het gezag van de heilige Schrift wordt hier uitgebeeld.

De heilige Augustinus geeft in een van zijn geschriften een sneer tegen 'de dwazen die Christus en zijn apostelen niet zoeken in de heilige handschriften, maar op beschilderde muren'. Hij zinspeelt hierbij op de afbeeldingen die in het Italië van die tijd voorkwamen: de Heer die een van de afgebeelde discipelen een boekrol overreikt. Hij kent die afbeeldingen, die bekend staan onder de naam 'de Heer schenkt de wet', maar moet er niets van hebben.

Onze heilige Schrift

In de vierde eeuw is het proces van de canonvorming, d.w.z. van het ontstaan van de lijst van heilige boeken voltooid. Christenen hebben dit weergegeven in illustraties in hun kerken of op kerkelijke voorwerpen. Net zoals Mozes zijn wet gaf aan het joodse volk en net zoals de Romeinse keizer zijn decreten uitvaardigde voor de onderdanen van zijn rijk, zo geeft de Heer van de christenen zijn leer aan zijn volgelingen.

Aan ons christenen is het de taak die heilige Schrift te lezen en te bestuderen en te zoeken wat voor ons, mensen van een bepaalde tijd en plaats, het meest belangrijk is, wat wij heilig vinden, dat wil zeggen onaantastbaar. Wij zullen waarschijnlijk andere accenten leggen dan onze verre voorouders en mogelijk andere teksten belangrijk vinden, toch vinden ook wij in deze verzameling van teksten, hoe oud ze ook zijn, woorden die ons houvast geven in ons geloof. Hier vinden we woorden van onze Heer en voorganger die zelf geen enkel geschreven woord heeft nagelaten, maar wiens woorden en gedrag door meerdere geloofsgenoten zijn doorgegeven en doordacht als leidraad voor elke tijd.

Herman Thijssen c.p., exegeet. lid van de passionistengemeenschap van Haastrecht (NL)